

BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE A AKCIESCHOPNOSŤ OZBROJENÝCH SÍL SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Stanislav Morong¹

ABSTRAKT

Autor v článku zameriava pozornosť na stav slovenského hospodárstva z aspektu potravinovej a energetickej bezpečnosti. Aktuálny stav, ktorý sa na základe vykonanej analýzy negatívne podieľa nielen na vývoji makroekonomických ukazovateľov slovenskej ekonomiky, životnej úrovni obyvateľstva výrazne ovplyvňuje schopnosť mocenských nástrojov štátu čeliť bezpečnostným hrozbám z externého prostredia krajiny ako aj internej bezpečnostnej destabilizácií. Charakteristické prejavy fenoménu globalizácie ekonomiky autor nespája len s krátkodobými hrozbami a príležitosťami ekonomických subjektov, ale upozorňuje na strategickú dimenziu tohto vývoja, ktorý môže mať v bezpečnostne zmenených politicko – vojenských podmienkach pre SR fatálne následky

Kľúčové slová: obrana, hrozba, potravinová bezpečnosť, energetická bezpečnosť, ozbrojené sily

ABSTRACT

By focusing attention on the situation of the Slovak economy in the article from the aspect of food and energy security. The current status, on the basis of the analyses involved not only in the development of macro-economic indicators of the Slovak economy negatively, the population greatly affects the ability of the local power level living instruments of the State to face security threats from the external environment of the country as well as the security of the internal destabilization. Characteristic manifestations of the phenomenon of globalisation of the economy by not linked only to the short-term threats and opportunities of economic entities, but draws on the strategic dimension of this development, which may have changed the conditions of security in the politico-military for SR fatal consequences.

Key words: Defense, threat, food security, energy security, the armed forces

¹ Stanislav Morong Ing., PhD.; Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Demänová 393, 031 06 Liptovský Mikuláš 6, tel.: 0960 423527, e-mail: stanislav.morong@aos.sk

1 VÝZNAM POTRAVINOVEJ A ENERGETICKEJ BEZPEČNOSTI PRE BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU

Vývoj ľudskej populácie v súčasnosti je charakteristický závislosťou štátov od životne dôležitých zdrojov vrátane potravín a pravdepodobnosťou vzniku surovinových a energetických kríz, ktoré môžu viesť až k ozbrojeným konfliktom.

Neobnoviteľný charakter niektorých energetických zdrojov túto závislosť ešte viac zväčšuje. Vysoká závislosť od nepretržitého prísunu základných surovín, neobnoviteľných zdrojov energie a ich dopravy môže prerásť do ohrozenia nielen ekonomickej prosperity a stability, ale aj bezpečnosti štátu. Bezpečnostné hrozby a zmeny vo svete sú dynamické, vzájomne previazané a podliehajú zmenám v závislosti od vnútorných, regionálnych a globálnych podmienok.

Nedostatok potravín vo svete resp. neschopnosť ich rovnomerného prerozdelenia medzi štátmi, tak ako neustále rastúca spotreba energií a exploatácia energetických zdrojov sú kritickými bodmi medzinárodných vzťahov, ktoré je nutné riešiť v národnom aj globálnom kontexte.

2 POTRAVINOVÁ BEZPEČNOSŤ

Potravinová bezpečnosť štátu je stav, v ktorom sú zabezpečené výroba, obchod, preprava a skladovanie potravín v druhoch a množstvách, ktoré zabezpečujú plynulé zásobovanie obyvateľstva [1].

Vzhľadom k tzv. reštrukturalizácií priemyslu a ďalším zmenám v hospodárskej politike SR je v intenciách tejto definície zvlášť dôležité sústrediť pozornosť na spojenie „zabezpečená výroba“. Ak máme skúmať potenciál a kapacity výroby základných potravín pre výživu obyvateľstva Slovenskej republiky v prípade nie nereálneho zlyhania externých dodávok potravín v niektorej z vojnových resp. nevojnových krízových situácií musíme vychádzať zo zásady, že potravinovú bezpečnosť štátu tvorí zachovanie výrobných zdrojov a objemu výroby na úrovni cca 90% predpokladanej reálnej spotreby základných komodít domácej poľnohospodárskej produkcie [2].

Kríza slovenského poľnohospodárstva má viacero historických príčin, ktoré aj aktuálne neboli odstránené, skôr menia charakter a nástroje vedúce k prehĺbovaniu úpadku. Za zjavne znevýhodnených dotačných a tým nákladových podmienok transformačného procesu sa slovenské poľnohospodárske komodity nemôžu vo významnejšom rozsahu cenovo presadiť na domácom ani európskom trhu. Z uvedeného dôvodu dochádza k trvalému poklesu poľnohospodárskej výroby pri takmer všetkých pre potravinovú bezpečnosť štátu významných komoditách bližšie kvantifikovaných v tab. 1.

Vývoju spotreby vybraných komodít je venovaná tab.2, ktorá prezentuje radikálny prepád spotreby od r. 1990 do súčasnosti.

Tabuľka 1 Stav hospodárskych zvierat k 31.12. v kusoch

Rok	Hovädzí dobytok spolu	Ošípané spolu	Hydina spolu
1970	1 330 091	2 106 575	13 196 302
1980	1 502 809	2 788 124	15 810 863
1990	1 563 070	2 520 524	16 477 763
2000	646 148	1 488 441	13 580 042
2010	467 125	687 260	12 991 916
Pokles stavu medzi rokom s najvyššou produkciou a r. 2010 v ks	1 095 945	1 833 264	3 485 847

Tabuľka 2 Spotreba vybraných druhov potravín na 1 obyvateľa v kg

Rok	Mäso hovädzie	Mäso bravčové	Hydina	Mlieko a mliečne výrobky spolu	Obilniny v hodnote zrna spolu	Zemiaky
1990	21,8	44,5	15,2	226,3	158,6	85,8
2000	9,1	33,1	17,1	160,2	132,7	68,1
2010	4,2	31,6	19,1	163,1	108,6	47,6
Rozdiel za sled. obdobie v %	80,7	29,0	25,7	27,9	32,0	45,0

Pokúsme sa na príklade jednej komodity s využitím predchádzajúcich tabuliek prezentovať pripravenosť Slovenskej republiky na takéto situácie. Závislosť na masívnom importe nie je len problémom špatnej obchodnej bilancie štátu, ale rovnako poukazuje na úroveň strategického plánovania pri rozvoji hospodárstva. V akej miere korešponduje zásada potravinovej bezpečnosti podľa Grznára, uvedená v predchádzajúcej časti článku s realitou, je vyjadrené v tab. 3.

V prípade, že by vznikla nutnosť zabezpečenia obyvateľstva z vlastných zdrojov aj pri absolútnej likvidácii chovu ošípaných t.z. bez zachovania mláďat a kusov určených na reprodukciu (základného stáda) je Slovensko schopné zabezpečiť len cca 32% z aktuálnej spotreby. Podstatne horšie je to za situácie, ak by sme uvažovali so zachovaním základného stáda, tu podiel z národnej produkcie na ročnej spotrebe tvorí takmer opak limitov stanovených pre potravinovú bezpečnosť, keď mäso z miestnych zdrojov tvorí len 21% aktuálnej spotreby v danom roku. Rovnako dramaticky, len s malými odchýlkami vypadá potravinová bezpečnosť u ostatných rozhodujúcich komodít produkovaných v odvetví slovenského poľnohospodárstva.

Tabuľka 3 Príklad rozporu teórie a praxe potravinovej bezpečnosti na vybranej komodite v r. 2010

Rok	Priemerná živá hmotnosť jatočných ošípaných pri zabíí (kg)	Priemerná úžitková hmotnosť jatočných ošípaných pri zabíí (kg)	Ročná domáca produkcia na 1 obyv. v kg (bez zohľadnenia 30% reprodukcie)	Ročná domáca produkcia na 1 obyv. v kg (so zohľadnením 30% reprodukcie)	Aktuálna spotreba v danom roku v kg	Aktuálna hranica potravinovej bezpečnosti v kg domácej produkcie
2010	110	80	10	6,7	31,6	28,4
V podmienkach relatívnej otvorenosti trhu sa vychádza zo zásady, že potravinovú bezpečnosť tvorí zachovanie výrobných zdrojov a objemu výroby na úrovni cca 90% predpokladanej reálnej spotreby základných komodít domácej poľnohospodárskej produkcie (Grznár 2004).						

2.1 POTRAVINOVÁ BÁZA PRE OBRANU

Ak máme odpovedať na otázku aký dopad na akcieschopnosť Ozbrojených síl Slovenskej republiky má stav potravinovej bezpečnosti štátu prezentovaný na príklade produkčnej schopnosti bravčového mäsa v tab.3, musíme uviesť relevantné údaje normovanej spotreby tejto komodity podľa interných noriem ozbrojených síl. Príslušná norma[3] uvádza hmotnosť bravčového mäsa obsiahnutého v dennej náležitosti potravín pre jednotlivé stravné dávky, ktoré sa členia podľa charakteru štátnej služby a vojenskej odbornosti, tak ako je uvedené v tab. 4.

Tab. 4 Odporúčená stravná dávka br. mäsa v ozbrojených silách

Por. číslo	Druh potravín	Stravná dávka			
		1	2	3	4
(v kilogramoch)					
1.	Bravčové mäso	0,069	0,073	0,103	0,103
Priemerná odporúčaná hmotnosť na vojaka/deň		0,087			

Pri posudzovaní dodávateľských kapacít je nevyhnutné vychádzať zo skutočnosti, že ak aktuálna produkcia bravčového mäsa z národných zdrojov predstavuje 6,7 resp. 10 kg mäsa z 31,6 kg ročnej spotreby na obyvateľa, možno urobiť záver, že dodávky z mimoslovenského trhu v objeme 23,9 resp. 21,6 kg možno v podmienkach rozsiahleho vojenského konfliktu pokladať za značne rizikové.

Pokiaľ potrebujeme vyjadriť úroveň zabezpečenia ozbrojených síl bravčovým mäsom, ktoré sa z hľadiska dostupnosti javí ako najmenej rizikové, potom pri priemernej odporúčanej hmotnosti konzumácie tejto potravinárskej komodity máme na národnej úrovni pre ozbrojené sily zásobu na 77 resp. 115 dní vedenia vojenských

operácií. Ak by sme mali tento aktuálny ročný domáci potenciál premietnuť do výšky dennej dávky tá by oproti norme 0,087kg predstavovala len 0,018 resp.0,027 kg. To všetko samozrejme v prípade, ak uvažujeme o tom, že aj v týchto podmienkach by sme neobmedzovali spotrebu civilného obyvateľstva v prospech ozbrojených síl.

3 ENERGETICKÁ BEZPEČNOSŤ

Energetika je kľúčovým faktorom, ktorý ovplyvňuje všetky odvetvia hospodárstva a je jedným zo základných pilierov ekonomiky.

Cieľom stratégie energetickej bezpečnosti je dosiahnuť konkurencieschopnú energetiku, zabezpečujúcu bezpečnú, spoľahlivú a efektívnu dodávku všetkých foriem energie za prijateľné ceny s prihliadnutím na ochranu odberateľa, ochranu životného prostredia, trvalo udržateľný rozvoj, bezpečnosť zásobovania a technickú bezpečnosť.

Energetická bezpečnosť je súčasťou národnej bezpečnosti a je jedným z nástrojov k zabezpečeniu suverenity, politickej nezávislosti a ekonomickej bezpečnosti.

Pokiaľ pre potravinovú nezávislosť má SR primeraný produkčný potenciál a závislosť na dovoze je viac výsledkom politických ústupkov a neschopnosti efektívneho makroekonomického plánovania a riadenia, energetická závislosť v oblasti niektorých zdrojov má objektívne príčiny.

Nedostatok energetických zdrojov pre petrochemický priemysel, kde až 98% ročnej spotreby ropy je importovaných z Ruskej federácie, je daný jej limitovanými ložiskami na území Slovenska. Spracovateľské kapacity naopak až 2,5 násobne prekračujú aktuálnu ročnú spotrebu SR (3,5 mil.t.) a tak sa z cca 5,5 mil.t/r. spracovanej ropy v Slovnaft-e a.s. v podobe jej derivátov exportuje.

Stav v zásobovaní elektrickou energiou má z hľadiska bezpečnosti viacero dimenzií. Aktuálna závislosť na dovoze elektrickej energie je stav zapríčinený, rovnako ako v potravinovej bezpečnosti, servilnými politickými rozhodnutiami o odstavení reaktorov JE v Jaslovských Bohuniciach v r. 2006 – 2007. Slovensko by spustením 3. reaktora JE Mochovce v závere r. 2012 a 4. reaktora na jar 2013 malo získať opäť energetickú nezávislosť a stať sa exportérom elektrickej energie[4].

3.1 ENERGETICKÁ BÁZA PRE OBRANU

V súlade so závermi predchádzajúcej kapitoly Slovenská republika v oblasti zásobovania ozbrojených síl pohonnými hmotami a mazadlami v podmienkach bezpečnosti nie je konfrontovaná s faktormi priamo ohrozujúcimi dodávky požadovaného objemu predmetných energetických zdrojov.

Zvládnutie krízových situácií spôsobené obmedzením dodávok ropy, či výroby jej derivátov je legislatívne zabezpečené zákonom nariaďujúcim trvale udržiavať ich stav na požadovanej úrovni 90 dní čistého dovozu alebo 61 dní čistej spotreby ropy a ropných výrobkov (podľa toho, ktoré číslo je vyššie), udržiavať časť núdzových zásob ako tzv. „osobitné zásoby“ ,zabezpečiť ich skladovanie a realizáciu obmien bez poklesu zásob pod stanovený limit.

Samotné ozbrojené sily na všetkých úrovniach vytvárania a skladovania zásob sú povinné udržiavať zásoby PHM vo výške 30 DOS (denných dávok spotreby).

Podstatu možných hrozieb pre zabezpečenie ozbrojených síl, pohonnými hmotami, ako základného predpokladu ich mobility a tým aj akcieschopnosti dnes možno identifikovať v týchto faktoroch:

- dlhodobé zastavenie, či radikálne obmedzenie dodávok ropy do rafinérie (Slovnaft a.s.),
- vyradenie rafinérie z prevádzky následkom vojenského útoku, teroristického útoku alebo pôsobením prírodných síl (alternuje Petrochema Dubová – technológia založená na spracovaní neruskej ropy),
- vyradenie rafinérie z činnosti ako dôsledok vlastníckych vzťahov (sabotáž v prípade prechodu rafinérie do vlastníctva štátu),
- zlyhanie štátu pri tvorbe a udržiavaní nariadenej výšky núdzových zásob.

Paradoxne aj ozbrojené sily, s výnimkou stavu bezpečnosti, kedy využívajú na dodávky elektrickej energie rozvodnú energetickú sieť, sú pri jej využívaní v krízových situáciách závislé na fungujúcom systéme distribúcie ropy a jej derivátov.

Sofistikované systémy velenia na základe rozhodovacích procesov podporovaných špeciálnymi softvérmi sú nemysliteľné bez spoľahlivých a na stacionárnej rozvodnej energetickej sieti relatívne nezávislých zdrojoch elektrickej energie.

ZÁVER

Je nesporné, že všetky zmeny v politických a hospodárskych procesoch posledných desaťročí boli a sú determinované celosvetovým vývojom smerujúcim ku globalizácii, ktorá nemôže byť v oblasti bezpečnosti vnímaná rovnako ako v iných oblastiach napr. vo sfére obchodnej výmeny a pod. Pokiaľ pri ekonomických procesoch môže byť ohrozená ekonomická prosperita, či postavenie firmy na trhu, oblasť bezpečnosti sa spája s existenčným ohrozením jednotlivca a tým celej spoločnosti. Preto je nemysliteľné aby pri rozhodovaní o ekonomickom smerovaní, štruktúre hospodárstva a exploatacií zdrojov nebolo na národnej úrovni jedno z rozhodujúcich kritérií posudzovania dopadov týchto rozhodnutí, kritérium dopadov na bezpečnosť štátu.

LITERATÚRA

- [1] ŠIMÁK, L. a kol.: Terminologický slovník krízového riadenia. FŠI ŽU. Zverejnené na <http://fsi.utc.sk/kkm/> Žilina:2005. 44 s. ISBN 80-88829-75-5
- [2] GRZNÁR, M. a kol.: Trh potravín a jeho fugovanie. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2004, 214 s. ISBN 80-225-1754-2
- [3] Služobný predpis hlavného služobného úradu pre štátnu službu profesionálnych vojakov č. 34/2010 o poskytovaní proviantných náležitostí a prepravných náležitostí
- [4] Úrad vlády SR 2010, Rokovanie vlády Slovenskej republiky, [online]. [cit.. 2012. 24.4.].
Dostupné na internete <http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-95754?prefixFile=m>

[5] Zákon č. 170/2001 Z.z. o núdzových zásobách ropy a ropných výrobkov a o riešení stavu ropnej núdze v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Článok recenzoval:
Ing. Katarína Zánická Hollá, PhD.

